

ACADEMIA ROMÂNĂ

Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii

– Divizia de Istoria Științei –

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

Vol. XV/2022

Editura MEGA

STUDII ȘI COMUNICĂRI / DIS

Vol. XV / 2022

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

– publicație fondată de acad. Gleb Drăgan –

REDACȚIA:

Director: dr. Dumitru MURARIU
membru corespondent al Academiei Române

Consilier editorial: dr. Valentin MARIN

Redactor șef: Acad. Mihail-Viorel BĂDESCU

Redactor șef adjunct: dr. Tiberiu TĂNASE

Secretar de redacție: C.Ș. Mirela-Adriana ANGHELACHE

Colegiul de redacție: Viorela-Valentina DIMA, Edith-Mihaela DOBRESCU, Emilian M. DOBRESCU, Dan GÎJU, Emil HEDEȘIU, Marian MOȘNEAGU, Alba-Iulia-Catrinel POPESCU, Nicolae ROTAR, Narcis ZĂRNESCU.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine autorilor

Adresa redacției:

Calea Victoriei, nr. 125, camera 31, sectorul 1 București, cod 010071

Adresa web: <http://www.studii.crifst.ro>

Administrator pagină web: Andrei Lămureanu

ACADEMIA ROMÂNĂ
Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii
– Divizia de Istoria Științei –

STUDII ȘI COMUNICĂRI / DIS

Vol. XV / 2022

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca, 2022

Revista este inclusă în baza de date internațională CEEOL

© Autorii, 2022

Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și părerilor
exprimate în paginile revistei revine exclusiv autorilor.

ISSN 1844 – 9220
ISSN-L 1844 – 9220

Editura MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

*În memoria dlui col (r) dr. ist. Valentin MARIN,
cel care a însuflețit această revistă*

CUPRINS

157 DE LA NAȘTEREA LUI DRAGOMIR HURMUZESCU
100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI EDMOND NICOLAU
150 DE ANI DE LA MOARTEA LUI ION HELIADE RĂDULESCU

Filofteia REPEZ, Nicolae-Florin PRUNĂU Omagiu savantului român Dragomir Hurmuzescu.....	19
Stan PETRESCU Dragomir Hurmuzescu, remarcabil fizician, inventator, profesor și ctitor al radiofoniei românești.....	35
Eufrosina Otlăcan Edmond Nicolau, 100 de ani de la naștere.....	47
Eufrosina OTLĂCAN Ion Heliade Rădulescu, ctitor al Școlii românești.....	53

EVOCĂRI

Valentin-Stelian BĂDESCU Medici musceleni de altădată – Ovidiu Vlădescu, un medic al unor vremuri demult apuse.....	61
Curcă DUMITRU File din istoria Facultății de medicină veterinară din București. Partea a II-a: 100 de ani de la transformarea Școlii superioare de medicină veterinară în Facultatea de medicină veterinară, arondată între anii 1921 și 1948 Universității din București.....	99
Iorgu PETRESCU, Angela PETRESCU Grigore Antipa – Raportul prezentat în fața Academiei Române despre activitatea sa în timpul ocupației străine a Bucureștilor din Primul Război Mondial	145

Stan PETRESCU Take Ionescu în diplomația și viața politică românească, la cumpăna dintre secolul 19 și începutul secolului 20.....	153
Daniela-Amby OSTAFE, Laura-Alexandra OSTAFE, Laurențiu-Norocel OSTAFE Academician Ana Vasilichia Aslan, inventatoarea produsului Gerovital H3 – Realizare de excepție în știința românească.....	171

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Mirela-Adriana ANGHELACHE Scara Richter, celebra scară de măsurare a mărimii cutremurelor. Istoric și descriere.....	193
Emilian M. DOBRESCU, Edith Mihaela DOBRESCU Influența COVID-19 asupra copiilor și tinerilor – Perspective ale organizațiilor internaționale.....	207
Ștefan GHEORGHE Starea de drept și starea de fapt în România anilor 1944–1947. Considerații privind schimbarea formei de guvernământ a României la începutul regimului comunist.....	215
Eugen SITEANU Șapte secole de generare și regenerare a strategiei acțiunilor rapide	227
Tiberiu TĂNASE Puncte de vedere privind asasinarea marelui istoric român Nicolae Iorga, membru al Academiei Române. Implicarea poliției legionare și a Corpului Muncitoresc Legionar (CML) în asasinat.....	237
Narcis ZĂRNESCU Creierul, câteua procente epistemice. O foarte scurtă istorie a neuroștiințelor. Excurs bibliografic.....	249

PERSONALITĂȚI

Gabriela ANDREI, Mircea-Dragomir ANDREI Dr. Carol Paul Karácsonyi la 80 de ani.....	265
--	-----

Ioan Codruț LUCINESCU Mitiță Constantinescu, susținător constant al industrializării României în perioada interbelică.....	283
<u>Marian Traian GOMOIU</u> , Sanda MAICAN, Dumitru MURARIU Două personalități ale biologiei românești – Profesorul Mihai Băcescu și discipolul său, Marian-Traian Gomoiu.....	295
Ioana PETCU, Andreea Florina RADU, Tiberiu TĂNASE Aspecte mai puțin cunoscute din viața și activitatea lui Henri Coandă.....	309
Alin M. OLĂRESCU Nicolae P. Leonăchescu și Julius Natterer, două modele de organizare a memoriei.....	335

VARIA

Ionel Aurelian COTOBAN Durustorum – Constantiniana Daphne, punte peste Dunăre – Cale a sfinților.....	363
--	-----

SEMNAL EDITORIAL, RECENZII

Mirela Adriana ANGHELACHE Maria Boștenaru Dan (ed.): Heritage, Landscape and Restoration of Historical Gardens (Patrimoniul, Peisajul și Restaurarea Grădinilor Istorice).....	373
Mirela-Adriana ANGHELACHE Ioan Munteanu: „Stradele Brăilei”, „Stradele Brăilei II”, „Piața Traian – kilometrul zero. Povestea unei străzi – Regala”	377
Adrian BAVARU Alexandru Ș. Bologa: Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Marină „Grigore Antipa” Constanța – Repere.....	383
Valentin-Stelian BĂDESCU Mihail-Nicolae Stanca: Mihail Eminescu și adevărul Sfintei Scripturi, Vol. I și II.....	389

Alexandru Ș. BOLOGA

Tiberiu Tănase (coord.): Ovidiu Boureanu, Petru Ștețcu – Democrație vs.

Totalitarism (manual)395

IN MEMORIAM

Viorel BĂDESCU

Dr. Valentin Marin – o viață dedicată profesiei și Comitetului Român de

Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii.....401

Alin M. OLĂRESCU

Valentin Marin – Un militar de carieră și istoric în slujba Comitetului

Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române....417

Eugen SITEANU

Omagiu adus domnului dr. Valentin Marin.....427

Mărturii despre domnul dr. Valentin Marin.....431

EDMOND NICOLAU, 100 DE ANI DE LA NAȘTERE

Eufrosina OTLĂCAN¹
eufrosinaotl@gmail.com

ABSTRACT: This paper presents the contributions of Professor Edmond Nicolau to Cybernetics, in particular those related to the conference dedicated to Ștefan Odobleja held in Oradea and the conference in Palma de Mallorca in 1995. The paper also refers to the precursors of Cybernetics in Romania, as well as to several definitions of the science called Cybernetics are mentioned.

KEYWORDS: Professor Edmond Nicolau, Romanian forerunners of Cybernetics, Informatics, artificial intelligence.

Profesorul, nu ca oricare altul, Grigore C. Moisil spunea că: Matematica se întinde de la filosofie la inginerie. Se poate face și o completare la afirmația marelui nostru matematician: Cibernetică, și cu ajutorul matematicii, îmbrățișează toate științele.

Despre apariția și obiectul ciberneticii, acad. Mihai Drăgănescu, în Prefața cărții *Precursori români ai ciberneticii* [4] ne spune că, după apariția lucrării lui Norbert Wiener în 1948, s-a pus în discuție „dacă cibernetica este o idee, un punct de vedere, un mod de gândire sau o veritabilă știință de-sine-stătătoare”. Există vreo deosebire între teoria generală a sistemelor și cibernetică? Răspunsul este că, în *sens larg* reprezintă unul și același domeniu; în *sens restrâns*, cibernetica se referă la structurile buclelor de reacție (conexiunile inverse = feedback) într-un sistem; un mod de gândire cibernetic este orientat spre căutarea buclelor de reacție. „Uneori însă cibernetica este privită într-un sens foarte larg drept știință a conducerii. Acest semn de egalitate între cibernetică și știința conducerii poate fi înțeles prin rolul conexiunilor inverse în orice activitate de conducere.”

Cibernetica în România are ca punct de plecare pe cei care i-au fost precursori. În cartea citată mai sus, cele șase capitole descriu aportul adus de trei mari savanți: D. *Danielopolu* (autori Constantin Bălăceanu, Victor

¹ Profesor universitar, membru al Diviziei de Istoria Științei a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române.

Săhleanu și Gh. Petrovici), *Ștefan Odobleja* (autori Victor Săhleanu și Gheorghe M. Ștefan), *Paul Postelnicu* (autor Alexandru Giuculescu).

Pagini despre Cibernetică și Cibernetica în România aflăm și în cartea *O incursiune în istoria științei și tehnologiei informației*, autor Ștefan Iancu [1]. Preiau câteva rânduri, din care, la pagina 257, un citat din cartea lui Norbert Wiener, *Cibernetica sau știința comenzii și comunicării la ființe și la mașini*: „când conduc acțiunile unei alte persoane, îi comunic un mesaj și cu toate că acest mesaj are un caracter imperativ, tehnica comunicării nu diferă de cea a transmiterii unui fapt. Afară de aceasta, dacă vreau ca o conducere să fie eficientă, trebuie să mă informez asupra tuturor mesajelor provenind de la acea persoană, mesaje care pot să mă anunțe că ordinul este înțeles și că a fost executat”.

Șt. Iancu scrie: „Cibernetica devine *știința informației*, are ca obiect și studiul general al semnalelor, având ca scop furnizarea unor elemente pentru studiul transmiterii lor și luând în considerare structurile însele ale mijloacelor de comunicare a acestor mesaje (studiul rețelilor). Cele două noțiuni – comandă și comunicație – se îmbină deci în mod strâns, informația devenind valoroasă numai dacă ea permite să se acționeze”. Capitolul *Dezvoltarea științei și tehnologiei informației și comunicațiilor în România* din carte are un subcapitol dedicat vieții și operei lui Ștefan Odobleja (1902–1978), membru post-mortem al Academiei Române din anul 1990.

Acestui subiect i-a dedicat o mare parte din publicațiile sale regretatul matematician-informatician Marin Vlada, plecat prematur dintre noi în septembrie 2021. În anul 2020, ing. Ștefan Odobleja jr. și conf. univ. dr. Marin Vlada au publicat *Site-ul Dr. Ștefan Odobleja* la Editura Publicitaria.

În legătură cu prioritatea lui Ștefan Odobleja în știința cibernetică, redau cele scrise de m.c. al Academiei Române Gheorghe M. Ștefan în volumul *Precursori români ai ciberneticii*: „Avem de-a face, pentru prima oară în literatura mondială, cu o carte [*La psihologie consonantiste*, Paris, 1938] care, pe parcursul a 860 de pagini, pledează pentru impunerea unor principii în considerarea conexiunilor realității, pe un nivel de generalitate, principii care la 10 ani după apariția acestei lucrări au fost consacrate ca *cibernetice* prin lucrarea care este prin consens ca întemeind această știință, Cibernetica lui Norbert Wiener”.

În cartea lui Ștefan Iancu, capitolul numit mai sus, citim la p. 350 ce se scrie și despre Edmond Nicolau: „Cercetările românești în domeniul inteligenței artificiale au început în anul 1960, când Edmond Nicolau

(1922–1996) a conceput o metodă de stabilire automată a teoremelor în logica booleană. În 1963 au fost construite primele mașini de vorbit și recunoscut vorbirea (Ed. Nicolau, I. Weber, St. Gavăt), iar ulterior M. Beliș a construit un automat ce recunoștea forme scrise și a dezvoltat o teorie a învățării.”

Pe Edmond Nicolau l-am cunoscut la conferințele de cibernetică organizate de Iosif Constantin Drăgan la Oradea și la Palma de Mallorca (Spania). Înainte de a scrie despre contribuția sa la aceste conferințe, preiau date biografice de pe internet².

Edmond Nicolau s-a născut la Brăila pe 3 iunie 1922. A urmat școala în orașul natal, cu bacalaureat în anul 1941 la Liceul Nicolae Bălcescu, apoi a studiat la Facultatea de Telecomunicații a Politehnicii din București, unde și-a luat licența și titlul de inginer în radiocomunicații, în anul 1945. La acest Institut va avea carieră didactică până la sfârșitul vieții. A predat, între alte cursuri, pe cele de Măsură electrice și electronice, de Antene și propagarea undelor, Rețele neuronale. Între timp studiază matematica și filosofia, iar în 1969, susține teza de doctorat cu titlul „Sinteza sistemelor radiante”, obținând titlul de doctor inginer.

Publică, în afara cărților de inginerie „clasică”, și studii de cibernetică, realizează modele ciberneticice ale sistemului nervos, este promotorul ciberneticii medicale, fiind unul dintre fondatorii Societății Române de Rețele Neuronale (1987), are contribuții în domeniul inteligenței artificiale (limbaje naturale), este invitat să conferențieze la universități din Franța, Marea Britanie, Mexic, Germania și fosta Uniune Sovietică. Între premiile pe care le-a obținut, menționez Premiul Traian Vuia al Academiei R.P. Române în 1974, Premiul cel mare al Institutului de Înalte Sinteze din Nisa în 1975, Premiul Fundației Systems Research Foundation în 1986. A scris singur sau în colaborare, a coordonat 70 de cărți și a publicat circa 350 de articole. Dintre acestea, *Introducere în lingvistica matematică* a fost scrisă în colaborare cu Solomon Marcus și Sorin Stati și publicată în 1966.

Datorită și insistențelor lui Edmond Nicolau la sfârșitul anilor 1960 s-a înființat Facultatea de cibernetică economică la Academia de Studii Economice din București, al cărei prim decan a fost. Între anii 1966–1968, Edmond Nicolau a fost primul director al Centrului de calcul al ASE.

Dintre comunicările sale de cibernetică, mă opresc la prezentarea în

² https://ro.wikipedia.org/wiki/Edmond_Nicolau

plenul Conferinței Naționale de Cibernetică din 15–16 noiembrie 1993, dedicată Comemorării a 15 ani de la încetarea din viață a lui Ștefan Odobleja. Aici Edmond Nicolau a avut expunerea *Inteligența artificială. Stadiul actual și perspective*. Citează: „[...] în conformitate cu testul lui A. Turing o mașină cibernetică este inteligentă dacă poate susține un dialog telegrafic cu un om inteligent, mașina fiind închisă într-o incintă opacă, așa încât persoana din exterior să nu poată să-și dea seama dacă dialoghează cu un om inteligent sau cu o mașină. Este, deci, un test de substituție”. Pe linia inteligenței artificiale „s-a ajuns astfel în situația în care calculatorul (datorită programelor de calculator) este capabil să pună probleme omului, depășind teza lui Norbert Wiener, care afirma că sistemele de calcul sunt capabile de a rezolva probleme, dar nu sunt capabile să-și formuleze probleme. Încă o dată se verifică faptul că nu avem o bază atunci când fixăm limite dezvoltării unor noi domenii”. În legătură cu încercări de a construi calculatoare care să funcționeze precum creierul uman, chiar dacă există „experiențe care demonstrează posibilitatea programelor de a simula anumite activități intelectuale”, mi se pare sugestivă o comparație pe care o face Edmond Nicolau: „Dar la fel după cum avionul zboară pe alte principii ca păsările, nu trebuie să ne imaginăm că mașinile inteligente vor funcționa pe principiile creierului. (...) până în prezent nici în ceea ce privește stocarea informației, nici în ceea ce privește paralelismul procesării datelor, nu ne putem compara cu creierul (...). Că este posibil ca într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, calculatorul să treacă la o activitate creatoare, este aproape o certitudine”.

Parcurgând volumul lucrărilor acestei Conferințe Naționale (Editura Europa Nova, 1994), care, deși a fost o conferință dedicată evocării lui Ștefan Odobleja, expunerea lui Edmond Nicolau în cadrul plenar nu face nicio referire la „cibernetică” *Psihologiei consonantiste*.

Unul dintre cele mai mari succese internaționale avute de o carte a inginerului Edmond Nicolau a fost al celei scrise împreună cu medicul neurolog Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Biological and Technical Aspects of Cybernetics*³, apărută în 1963.

La Palma de Mallorca, unde în zilele de 11–13 iulie 1995 a avut loc Joint Conference on General Cybernetics „The Challenge of Change – Learning to Cope with the (Self) Organizing Systems”, organizată de Fundația

³ apărută la U.S. Dept. of Commerce, Washington D.C..

Europeană Drăgan, Academia Cibernetică „Șt. Odobleja” și International Simulation and Gaming Association, Edmond Nicolau a avut două expuneri: prezentarea cărții *ODOBLEJA. The Birth of Generalized Cybernetics on Romanian Soil – An Evaluation*, autor Joseph Constantin Drăgan, și lucrarea *Cybernetics and Creativity*.

La două sau trei zile după 2 septembrie 1996 m-am aflat și eu în biserică în care, pe catafalc, era trupul neînsuflețit al celui care, doar cu un an în urmă, era persoana plină de viață, de zâmbet, care ne făcea fotografii în parcurile înmiresmate de florile de leandru din Palma de Mallorca. Omul de știință căruia îi admirasem viteza și dexteritatea cu care bătea la mașina de scris notițele despre Conferința Academiei Odobleja pentru ziarele *El Dia del Mundo*, *Ultima Hora*, *Diario de Mallorca*, *Baleares*, *Diario 16 Baleares*, *Daily Bulletin*, pentru *Renașterea Bănățeană* și pentru *Redeșteptarea*, săptămânal din Lugoj. Aici, în biserică ortodoxă a unui cimitir din București, erau și câțiva participanți de la ședințele comisiilor de cibernetică, era lume multă, ar fi putut fi și greci și oameni de confesiuni religioase diferite, precum și organizații sociale. Știu doar că s-a murmurat „Veșnica pomenire” pentru cel care a fost o mare valoare a științei și culturii române, Edmond Nicolau.

Bibliografie:

- [1] Iancu Ștefan, *O incursiune în istoria științei și tehnologiei informației*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2010.
- [2] Nicolau Edmond, Bălăceanu-Stolnici Constantin, *Biological and Technical Aspects of Cybernetics*, la U.S. Dept. of Commerce, Washington D.C., 1963.
- [3] Odobleja jr. Ștefan, Vlada Marin, *Site-ul Dr. Ștefan Odobleja*, Editura Publicitaria, 2020.
- [4] ***, *Precursori români ai ciberneticii*, volum colectiv, Editura Academiei RSR, 1979.
- [5] ***, *Conferința Națională de Cibernetică*, Oradea, 15–16 noiembrie 1993, Editura Europa Nova, București, 1994.
- [6] ***, *Conferința Internațională de Cibernetică, Palma de Mallorca*, iulie 1995.

Sursă internet:

- [7] https://ro.wikipedia.org/wiki/Edmond_Nicolau

